

Research Paper

Analytical Evaluation of the Political and Economic Relations Between the Islamic Republic of Iran and Jordan (2011-2022)

*Roholah Ghasemian¹ , Seyed Bahador Mirabdolhy² , Ramin Fakhari²

1. Assistant Professor of International Relations, Tehran Center Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Master of Regional Studies, Faculty of Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Citation Ghasemian R, Mirabdolhy S B, Fakhari R. (2022). [Analytical Evaluation of the Political and Economic Relations Between the Islamic Republic of Iran and Jordan (2011-2022) (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 12(Special Issue), 216-233. <https://doi.org/10.22034/SSPP.2022.701188>

<https://doi.org/10.22034/SSPP.2022.701188>

Received: 06 Jul 2022

Accepted: 11 Sep 2022

Available Online: 22 Nov 2022

Keywords:

Islamic Republic of Iran, Jordan, West Asia, Foreign Relations

ABSTRACT

Jordan is a small and poor country but it's important from geographically aspects in the West Asian region. Jordan's foreign relations is affected by various regional and global factors. This article shows Jordan's foreign relations toward Iran in a quantitative-qualitative and analytical method and by reviewing the past articles and works, as well as analysis economic statistics and classification of that articles have written. The findings of this article shows that the Jordan foreign policy towards Iran is affected by the global and Arab powers especially Saudi Arabia, the United States and some issues related to the Israel, and Palestine. Finally we come to the conclusion that the acceptance of Jordan's foreign policy from big and regional powers has led to the emergence of a precarious foreign policy towards Iran.

* Corresponding Author:

Roholah Ghasemian, PhD.

Address: Assistant Professor of International Relations, Tehran Center Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

E-mail: r.ghasemian@iauctb.ac.ir

مقاله پژوهشی

ارزیابی تحلیلی روابط سیاسی و اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و اردن (۲۰۱۱-۲۰۲۲)

* روح‌الله قاسمیان^۱، سیدبهداد میرعبدالهی^۲، رامین فخاری^۳

۱. استادیار روابط بین‌الملل، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

اردن یک کشور کوچک و فقیر، اما از لحاظ جغرافیایی پراهمیت در غرب آسیاست و روابط خارجی این کشور متأثر از فاکتورهای مختلف منطقه‌ای و جهانی است. هدف مقاله پیش رو، نشان دادن روابط خارجی ایران و اردن و مسائل تأثیرگذار بر رابطه این ۲ کشور است. مقاله حاضر به روش کمی‌کیفی و تحلیلی و با استفاده از مقالات و آثاری که قبلاً در این حوزه به رشته تحریر درآمده و همچنین استخراج آمار و ارقام اقتصادی و تجزیه و تحلیل و دسته‌بندی آن‌ها مطالب نگاشته شده است. یافته‌ها حکایت از این مسئله دارد که سیاست خارجی اردن در قبال همسایگانش متأثر از قدرت‌های جهانی و کشورهای عربی است و مسائل مرتبط با رژیم صهیونیستی، فلسطین، عربستان سعودی و ایالات متحده نیز بر سیاست خارجی این کشور درباره ایران تأثیرگذار است و در نهایت به این نتیجه رسیده که تأثیرپذیری سیاست خارجی اردن از قدرت‌های بزرگ و منطقه‌ای موجب پدید آمدن یک سیاست متزلزل در سیاست خارجی این کشور در قبال ایران شده است.

تاریخ دریافت: ۱۵ تیر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲۰ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ انتشار: ۰۱ آذر ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

جمهوری اسلامی
ایران، اردن، غرب
آسیا، روابط خارجی

* نویسنده مسئول:

دکتر روح‌الله قاسمیان

نشانی: تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، استادیار روابط بین‌الملل.

رایانامه: r.ghasemian@iauctb.ac.ir

مقدمه

ایالات متحده تبعیت می‌پذیرد، در نتیجه بررسی روند سیاست خارجی اردن در قبال همسایگانش، از جمله ایران می‌تواند تحلیل دقیق‌تری را در قبال روند تحولات منطقه و پاسخ کشورهای منطقه به این تحولات را پیش روی ما قرار بدهد.

هدف اصلی این مقاله، بررسی سیاست خارجی اردن در منطقه غرب آسیا با تمرکز روی ایران است. سؤال اصلی پژوهش بر این اساس استوار است که سیاست خارجی اردن بین سال‌های ۱۹۸۹ تا ۲۰۲۲ میلادی درباره ایران چه بوده است؟ سؤال فرعی پژوهش بر این اساس استوار است که به چه دلیل سیاست خارجی اردن در قبال ایران تابع سیاست خارجی ایالات متحده و عربستان سعودی است؟ این مقاله با استفاده از جمع‌آوری داده‌ها و سازماندهی زمانی آن‌ها بر اساس ارتباط به بندهای مقاله نگارش شده است تا این مسئله را نشان دهد که هر موضوع چه نوع تأثیری بر روابط کلی اردن با ایران دارد.

۱. پیشینه پژوهش

مقاله‌های منتشرشده درباره روابط اردن با ایران تنها به روابط اردن با رژیم بعث عراق در دوران جنگ تحمیلی اشاره دارد. برای مثال، محمد صادق کوشکی و سید مرتضی عربی میبیدی در مقاله خود به نام «مقاله ترویجی بررسی سازوکار اقدامات نظامی، اطلاعاتی و سیاسی دولت اردن در پشتیبانی از رژیم صدام طی جنگ ۸ ساله علیه ایران» به بررسی نقش اردن در حمایت از صدام در دوران دفاع مقدس می‌پردازند و روابط سیاسی و نظامی و اقتصادی اردن را با رژیم بعث عراق و همچنین حمایت‌های اطلاعاتی اردن از رژیم بعث عراق را بررسی می‌کند که اردن با اتخاذ اقدامات اطلاعاتی و نظامی کامل از رژیم صدام پرداخت.

اردن نام رسمی پادشاهی است که در جنوب غربی آسیا قرار دارد. از شمال با سوریه، از جنوب با عربستان سعودی، از شرق با عراق و از غرب با سرزمین‌های اشغالی همسایه است. این کشور جمعیت ۱۰ میلیونی دارد که ۹۸ درصد از مردم آن عرب هستند و نوع حکومت آن پادشاهی مشروطه است. اقتصاد ضعیف و همچنین نبود منابع انرژی این کشور باعث شده است که اردن از لحاظ اقتصادی به کمک‌های خارجی وابسته باشد.

جمعیت پایین و مساحت کم این کشور موجب شد که از دیدگاه امنیتی نیز این کشور به ایالات متحده وابستگی داشته باشد و این مسائل موجب شده است که سیاست خارجی اردن متأثر از تحولات امنیتی غرب آسیا باشد و از سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ، از جمله ایالات متحده تبعیت کند. تبعیت کردن سیاست خارجی اردن از قدرت‌های بزرگ بر روابط این کشور در غرب آسیا، از جمله روابط این کشور با ایران تأثیرگذار بوده است. همچنین همسایگی این کشور با سرزمین‌های اشغالی و جغرافیای این کشور باعث اهمیت اردن برای قدرت‌های بزرگ شده است.

بررسی سیاست خارجی اردن از این دیدگاه حائز اهمیت است که در درجه اول این کشور با عراق و سوریه همسایگی دارد و بنا به نظر بسیاری از تحلیل‌گران دروازه‌های به عراق و سوریه است و علاوه بر این، اردن مرز طولانی با سرزمین‌های اشغالی دارد و سیاست خارجی اردن از تحولات سوریه، عراق و سرزمین‌های اشغالی تبعیت می‌پذیرد. به دلیل وابستگی اقتصادی و امنیتی اردن به ایالات متحده بخشی از سیاست خارجی این کشور نیز از

از استراتژی‌هایی که دولت‌های کوچک‌تر برای حفظ منافع خود درخواست می‌کنند به خاطر حضور قدرت‌های بزرگ‌تر است. در شرایطی، حضور قدرت‌های بزرگ‌تر باعث می‌شود قدرت‌های کوچک‌تر که ضعیف‌تر هم هستند، ترجیح دهند با قدرت‌های بزرگ‌تر پیوند و اتصال برقرار کنند و با سیستم قدرت‌های بزرگ یکپارچه شوند. (والترز، ۱۹۷۸). دولت‌های ضعیف در هیچ اثرگذاری بر توزیع قدرت یا ایجاد آن بر طبق نظریه همراهی ندارند و نمی‌توانند اثرات مستقل قابل توجهی را در سیستم اعمال کنند و عموماً از سوی قدرت‌های بزرگ، مانند ایالات متحده تحت تأثیر قرار می‌گیرند.

بیشتر رویکردهای مربوط به مسائل امنیتی و سیاسی در جهان معاصر توسط دولت‌های ضعیف‌تر از طریق موازنه‌سازی به موازنه کاری به عنوان چارچوب تحلیلی مرکزی خود به کار می‌رود. دولت‌های ضعیف‌تر سعی می‌کنند از طریق این سیاست سهم خود را از دولت‌های بزرگ‌تر بگیرند. ابعاد امنیتی و سیاسی نیز باعث می‌شود دولت‌ها را ضعیف‌تر کند. با استفاده از این سیاست خطرناکی که متوجه خود هستند را به چالش بکشند و اتکای نظامی خود را ناچار به یک قدرت بزرگ‌تر افزایش می‌دهند.

بازیگران کوچک‌تر در ازای حمایت بازیگران قدرتمند میزان قابل توجهی از خودمختاری خود را در سطح بین‌المللی از دست می‌دهند. دولت‌های ضعیف‌تر با درجه نفوذ کمتر سعی دارند تا بر اساس این نظریه پیوند خود را با قدرت‌های بزرگ‌تر افزایش بدهند که می‌توانند منافع خود را با رضایت قدرت‌های بزرگ‌تر حفظ کنند.

انصاری و یکتا در کتاب خود با عنوان «هجوم سراسری روزشمار دفاع مقدس» در جلد دهم آن به بررسی تلاش‌های اردن برای آشتی دادن صدام با سوریه و اعمال فشار بر ایران و همچنین حمایت‌های اردن از رژیم بعث عراق در طول جنگ تحمیلی می‌پردازند. محمد محمدپور در مقاله خود با عنوان «مواضع و حمایت‌های سیاسی اردن از عراق در جنگ تحمیلی» به بررسی ابعاد روابط اردن و عراق در طول ۸ سال دفاع مقدس و حمایت‌های اردن از رژیم بعث عراق در دوران دفاع مقدس می‌پردازد. تفاوت این اثر با آثار قبلی در این است که آثار قبلی از دریچه تاریخی روابط اردن با ایران نگاه می‌کردند و این اثر به بررسی ابعاد سیاسی و اقتصادی روابط بین اردن با ایران پس از جنگ تحمیلی می‌پردازد.

۲. روش‌شناسی پژوهش

در سیاست بین‌الملل، استراتژی همراهی زمانی اتفاق می‌افتد که یک دولت با یک قدرت قوی‌تر همسو می‌شود و آن را به یک شریک تبدیل می‌کند و به طور نامتناسبی از مزایا و سودهای این اتحاد بهره می‌برد؛ بنابراین این مسئله راهبردی است که توسط دولت‌های ضعیف و کوچک به کار بسته می‌شود و خود را با یک قدرت بزرگ‌تر هماهنگ می‌کنند (والترز، ۱۹۷۸). این استراتژی را دولت‌های ضعیف‌تر اتخاذ می‌کنند که هزینه مخالفت با قدرت‌های قوی بیش از منافع آن باشد.

این استراتژی امکان ایجاد یک ائتلاف متعادل را به قدرت‌های ضعیف‌تر می‌دهد. این استراتژی توسط کارباند کوئیسینی در مطالعات جنگ ابداع و توسط کنت والترز در نظریه‌های سیاست بین‌الملل رایج شد و مقامات آمریکایی از این استراتژی در سیاست بین‌المللی خود استقبال کرده‌اند. برخی

اساسی بازی کرده است و بر این اساس، اردن تلاش کرده تا با کاهش تهدیدات و افزایش فرصت‌ها، منافع ملی خود را تأمین کند.

مهم‌ترین عنصر و ویژگی سیاست خارجی اردن که به ویژه پس از قرارداد صلح با رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۹۴ میلادی نمود بیشتری یافت، همراهی آشکار با غرب در تمام عرصه‌ها دانست. در عین حال، دستگاه دیپلماسی اردن همواره تلاش کرده است تا ضمن در پیش گرفتن سیاست‌هایی محافظه‌کارانه از تقابل با سایر کشورها ممانعت کند که این امر ریشه در ساختار جغرافیایی و ژئوپلیتیکی این کشور پادشاهی دارد. اردن اگرچه کشوری مسلمان است، اما با رویکردهای لیبرال محسوب می‌شود که برخلاف همسایگان عربش از رویه‌های ایدئولوژیک پرهیز می‌کند و پیگیر موضوعات مرتبط با جهان اسلام نیز نیست.

به طور کلی می‌توان گفت سیاست خارجی اردن به دلایل گفته‌شده محافظه‌کارانه و بیشتر درصدد مواجهه با چالش‌های اقتصادی است. اردن به سبب اتخاذ سیاست خارجی پراگماتیستی و مبتنی بر اجتناب از درگیری مشهور شده و در نتیجه همواره روابط خارجی خوبی با کشورهای همسایه داشته است.

۲.۱.۳. اصول سیاست خارجی اردن

اصول سیاست خارجی اردن بر این اساس برنامه‌ریزی شده که همواره سعی می‌کند در منازعات منطقه‌ای طرف قدرت‌های بزرگ و قدرت‌های منطقه‌ای را بگیرد و تا زمانی که به منافع امنیتی و اقتصادی‌اش آسیبی وارد نشود، این امر را ادامه می‌دهد. به عبارتی، اصول اصلی سیاست خارجی اردن در پرهیز از تنش و درگیری خلاصه شده، اما بر اساس همین اصول، زمانی که امنیت و اقتصادش

وجود یک تهدید موجب قوی‌تر شدن پیوندها بین دولت ضعیف‌تر و دولت قوی‌تر می‌شود و یک چارچوب سیستمی را برای ایجاد ائتلاف‌های بین دولت‌های ضعیف‌تر و دولت‌های قوی‌تر به وجود می‌آورد که موجب می‌شود که دولت‌های ضعیف‌تر درباره مسائل منطقه‌ای نیز از دولت‌های جهانی قوی‌تر تبعیت کنند (والترز، ۱۹۷۸).

ممکن است با توجه به میزان وابستگی دولت ضعیف به قدرت‌های بزرگ عملکردهای خاصی را از آن مشاهده کنیم و خودمختاری آن تحت تأثیر قرار بگیرد. برخی از مواد پیوند با قدرت‌های بزرگ روابط خارجی کشورهای ضعیف‌تر را بسیار پرهزینه می‌کند، زیرا الزام‌آور بودن تبعیت از قدرت‌های بزرگ محدودیت‌هایی را برای دولت‌های ضعیف‌تر به وجود می‌آورد.

۳. یافته‌های پژوهش

۱.۳. سیاست خارجی اردن

۱.۱.۳. ساختار سیاست خارجی اردن

بارزترین و مهم‌ترین عوامل مؤثر بر سیاست خارجی اردن را می‌توان موقعیت ژئوپلیتیکی، فلسطین، نگرانی‌های امنیتی و پادشاه اردن برشمرد. سیاست خارجی اردن به دلیل موقعیت ژئوپلیتیک خودش، فلسطین را به اولویت مهم سیاست منطقه‌ای و بین‌المللی خود مبدل کرده است. نگرانی‌های امنیتی بحران فلسطین از عوامل مهم بر سیاست خارجی اردن بوده است. با توجه به ساختار نظام سیاسی اردن و تمرکز کامل قدرت در نهاد سلطنت، پادشاه را می‌توان به عنوان یک عامل تأثیرگذار در سیاست خارجی اردن دانست که در تعامل با فلسطین نقش

۴.۱.۳. جهت‌گیری سیاست خارجی اردن

جهت‌گیری سیاست خارجی اردن در درجه اول به سمت قدرت‌های جهانی است که اقتصاد این کشور به آن‌ها وابستگی دارد و در درجه دوم جهت‌گیری سیاست خارجی اردن همسو با قدرت‌های منطقه‌ای است. در تمام منازعات جهانی و منطقه‌ای، اردن در درجه اول همسو با ایالات متحده است و جهت‌گیری‌های سیاست خارجی این کشور در قبال امور همسایگان همراهی با سیاست خارجی ایالات متحده است و سعی دارد که به این وسیله ایالات متحده را برای برقراری روابط سیاسی، اقتصادی با این کشور ترغیب کند.

جهت‌گیری سیاست خارجی اردن و همسویی اردن با عربستان سعودی و ایالات متحده منجر به این شده است که اردن در قبال جنگ داخلی سوریه در ابتدا با اهداف عربستان سعودی و ایالات متحده همسو شود، اما با افزایش خطر تروریسم برای اردن و در راستای تأمین امنیت داخلی اردن و پس از آن با برگشتن ورق و سرکوب تروریست‌ها، اردن در اواخر جنگ داخلی سوریه تا اندازه‌ای از همسو شدن با عربستان سعودی و ایالات متحده کناره‌گیری کند.

در درجه دوم، جهت‌گیری سیاست خارجی اردن تابعی از جهت‌گیری سیاست خارجی کشورهای شورای همکاری‌های خلیج فارس، مخصوصاً عربستان سعودی است. به دلیل ضعف اقتصادی و نظامی اردن، این کشور عملاً نمی‌تواند جهت‌گیری مستقلی در سیاست خارجی خود اتخاذ کند و جهت‌گیری سیاست خارجی اردن با تغییر جهت‌گیری سیاست خارجی قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای تغییر می‌کند.

در خطر است، سیاست نسبتاً مستقل از قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای در پیش می‌گیرد.

یکی دیگر از اصول خارجی اردن حُسن همجواری با همسایگان و ممانعت از منازعه با همسایگان خود است و بر اساس همین اصول در طی دهه‌های گذشته از منازعه مستقیم با رژیم صهیونیستی پرهیز کرده و سعی کرده است که روابط حسنه با عربستان، عراق و سوریه برقرار کند و با این کشورها روابط اقتصادی خوبی داشته باشد.

۳.۱.۳. اهداف سیاست خارجی اردن

اهداف سیاست خارجی اردن را در موارد زیر می‌توان برشمرد: اتحاد با قدرت‌های بزرگ، از جمله ایالات متحده، ممانعت از تنش با رژیم صهیونیستی برای جلوگیری از مناقشات منطقه‌ای و تیره شدن روابط اردن با ایالات متحده، اتحاد با قدرت‌های منطقه‌ای، از جمله عربستان سعودی، برقراری روابط با کشورهای قدرتمند که در خلاف منافع غرب هستند، از جمله سوریه، تأمین منافع اقتصادی اردن، تأمین امنیت داخلی اردن، جلوگیری از افزایش تنش در منطقه، مخصوصاً مسائل مربوط به رژیم صهیونیستی، ممانعت از گسترش ایدئولوژی محور مقاومت و شیعی به داخل مرزهای اردن، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و کمک‌های مالی و وام‌های خارجی.

در حالت کلی با بررسی موارد فوق باید گفت جهت‌گیری سیاست خارجی اردن در موارد کلان همسو با ایالات متحده و غرب است و در مسائل منطقه‌ای تا اندازه‌ای که در تضاد با جهت‌گیری غرب نبوده و موجب تیره شدن روابط این کشور با رژیم صهیونیستی نشود، تابعی از جهت‌گیری سیاست خارجی عربستان سعودی است.

۲.۳. روابط خارجی اردن با ایران

۱.۲.۳. سیر تاریخی روابط اردن با ایران

۱.۱.۲.۳. سیر روابط تاریخی در دوران پهلوی تا پیروزی انقلاب اسلامی

روابط اردن با ایران در دوران حکومت پهلوی به دلیل اینکه اردن و ایران در جبهه غرب و علیه کمونیسم قرار داشتند، بسیار صمیمانه بود. در دهه ۱۹۵۰ میلادی پادشاه اردن سفارت کشورش را در تهران تأسیس کرد. در دوران پهلوی نیز روابط بین ۲ کشور به دلیل رابطه محمدرضا شاه پهلوی با رژیم صهیونیستی و درگیری بر سر مسئله فلسطین، روابط طرفین با فراز و فرودهایی همراه بود.

۲.۱.۲.۳. روابط ایران و اردن در جنگ تحمیلی

حمایت اردن از عراق در دوران جنگ تحمیلی قابل توجه بود و نیروهای داوطلب و سرباز برای عراق تأمین کرده و همچنین در دوران دفاع مقدس از مجاهدین خلق نیز حمایت می‌کرد. این کشور ۲۵۰۰ داوطلب برای جنگ در کشور عراق استخدام کرد. پادشاه اردن در دوران جنگ ایران و عراق در کنفرانس‌ها و محافل سیاسی گوناگون به طرفداری از عراق و دیگر رژیم‌های عربی می‌پرداخت تا از عراق در مقابل ایران در جنگ تحمیلی حمایت کند و همچنین سعی می‌کرد که جنگ ایران و عراق را به مناقشه بین ایران و اعراب تبدیل کند (انصاری و یکتا، ۱۳۷۵: ۸۵). همچنین پادشاه اردن در مصاحبه با مجله نیویورک تایمز آمریکا به دلیل عدم فروش و خودداری فروش سلاح به عراق در جنگ ایران و عراق انتقاد کرد (لطیف‌زادگان، ۱۳۸۱: ۳۸).

پادشاه اردن تمام تلاش خود را برای ملاقات بین

رؤسای جمهور عراق و سوریه به کار برد و در سال ۱۳۶۵ شمسی به عراق سفر کرد و درباره آشتی دادن سوریه و عراق با صدام گفت‌وگو کرد. هدف اصلی تلاش‌های اردن از آشتی دادن سوریه و نیز لیبی در دوران دفاع مقدس با سایر کشورهای عربی دور کردن آن‌ها از ایران بود. شاه سلطان حسین، پادشاه اردن ۵ هزار نفر از نیروهای خود را به عراق اعزام کرد تا وظیفه امنیت داخلی عراق را به عهده بگیرد تا سربازان عراقی بیشتری به جبهه‌ها اعزام شوند. در طول جنگ ایران و عراق، اردن کمک‌های مالی زیادی به عراق کرد و بندر عقبه را در اردن برای حمل‌ونقل سلاح و تجهیزات نظامی سنگین و سبک در اختیار عراق قرار داد.

۳.۱.۲.۳. سیر روابط پس از جنگ ایران و عراق

در سال ۱۹۸۹ میلادی پس از ارتحال امام خمینی (ره) و آغاز ریاست جمهوری آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در ایران، سیاست تنش‌زدایی در دستور کار سیاست خارجی ایران قرار گرفت. با وجود این، در سال ۱۹۹۶ میلادی ایران نسبت به اسکان اعضای مجاهدین خلق در اردن اعلام نارضایتی کرد و از اردن خواست برای حفظ روابط، آن‌ها را اخراج کند.

پس از حمله عراق در سال ۲۰۰۳ میلادی، ملک عبدالله نارضایتی خود را از حضور ایران در عراق اعلام کرد. در سال ۱۳۹۰ شمسی سازمان منافقین که با اخراج از عراق مواجه بود، از دولت اردن خواست تا افراد این سازمان به طور موقت در منطقه مرزی اردن مستقر شوند، اما دولت اردن موافقت نکرد. در دوران بیداری اسلامی نیز بزرگ‌ترین نگرانی اردن از جانب ایران بود، اما ایران پس از ۷ سال وقفه با سفر محمدجواد ظریف در سال ۲۰۱۴ میلادی،

ژئوپلیتیک خود ائتاق عملیات ایالات متحده و اروپا در منطقه شده است که تهدیدات پنهان برای ایران را می‌تواند ایجاد کند (دیپلوانی، ۲۰۲۲).

اظهارات ملک عبدالله مبنی بر اینکه ایالات متحده یک شریک اصلی است و روابط ما با آن با سایر کشورهای دیگر مهم‌تر است و آن نقش مهمی است که در تلاش برای احیای روند صلح در غرب آسیا دارد. در عین حال، ما به طور مستمر با فلسطینی‌ها در حال هماهنگی هستیم، این مسئله را نشان می‌دهد. بن سلمان در سفر اخیر خود به اردن بخش گسترده‌ای از موضوعات از جمله سرمایه‌گذاری در بخش آب و انرژی اردن را بررسی کرده که برای همکاری و مشارکت این ۲ کشور بسیار مهم است.

رسانه رژیم صهیونیستی قبلاً از تلاش‌های دولت بایدن برای امضای یک توافق‌نامه همکاری دفاعی امنیتی بین رژیم صهیونیستی و ۶ کشور عربی، از جمله مصر، اردن و عراق برای مقابله با تهدیدات ایران خبر داده بودند. وال استریت ژورنال نیز نوشته بود که رهبران نظامی ایالات متحده و رژیم صهیونیستی و مقامات نظامی عربستان سعودی، قطر، اردن، مصر، امارات متحده عربی و بحرین دیدارهای محرمانه‌ای را برای مقابله با امور موشکی و پهبادی ایران داشته‌اند. از سوی دیگر، اردن در یک منطقه کم آب قرار دارد و از لحاظ منابع انرژی نیز در فقر به سر می‌برد و عربستان سعودی سعی دارد با برآوردن بخشی از نیازهای این کشور در زمینه آب و انرژی زمینه نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را در اردن فراهم کند و تا اندازه‌ای در این روند موفق بوده است.

بر این اساس، یکی از چشم‌اندازهایی که می‌تواند برای بهبود روابط بین اردن با ایران وجود داشته باشد، این است که روابط اعراب حاشیه خلیج

ایران درصدد ارتقای روابط برآمد، اما در جولای سال ۲۰۱۵ میلادی محاکمه یکی از اتباع اردن به اتهام همکاری با سپاه پاسداران، روابط اردن با ایران را دوباره تیره کرد.

۳.۳. روابط اردن با ایران تحت سایه محور مقاومت

اردن چند دهه است که ایران را مستقیماً در رابطه با امنیت خود متهم می‌کند، تنش اردن با ایران، به ویژه با توجه به روابط کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس با اردن و تعارض کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس با ایران بر روابط بین اردن با ایران سایه افکنده و جنگ داخلی سوریه نیز این شکاف را بین اردن و ایران افزایش داده است. در این زمینه، علاوه بر عربستان، ایالات متحده نیز در تیره شدن روابط بین اردن با ایران نقش بازی می‌کند. اردن با استفاده از روابط خود با ایالات متحده و عربستان سعی دارد با نفوذ ایران و گروه‌های حامی این کشور مقابله کند.

اردن همکاری‌های نظامی نزدیک با ایالات متحده دارد و نیروهای آمریکایی بارها در مانورهای شیر مشتاق که در امان انجام شده، شرکت کرده‌اند (دیپلوانی، ۲۰۲۲). این مسئله یکی از دلایل واگرایی روابط ایران و اردن است. در این زمینه، پایگاه نظامی آمریکایی به نام موفق السلطی، عضو شدن در سازمان تجارت جهانی و گرفتن وام‌های پولی و مالی از بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول و از همه مهم‌تر عادی‌سازی و توافق با رژیم صهیونیستی همه دست به دست هم داده است تا این کشور در سیاست‌های خود و برای مثال، سیاست خارجی خود از استقلال نسبی و آزادی عمل محدودی برخوردار باشد. در سال ۲۰۱۸ میلادی ایالات متحده حدود ۱۴۰ میلیون دلار برای حمایت نظامی از اردن و تقویت آن اختصاص داد. درواقع، اردن به دلیل موقعیت

روابط اردن و عربستان و نفوذ عربستان سعودی در اردن در روابط اردن با ایران تأثیرگذار است. یکی از تحلیل‌ها می‌گوید که اردن تصور می‌کند در منطقه با تهدید ایران مواجه است و در نتیجه این تصور اردن را به سمت اتحاد با اعراب حاشیه خلیج فارس و یا رژیم صهیونیستی سوق می‌دهد. با وجود این، اردن از افزایش تنش بین ایران و رژیم صهیونیستی هراسناک است و از حمله رژیم صهیونیستی به تأسیسات مهم ایران و همچنین احتمال اقدام نظامی بین ایران و رژیم صهیونیستی می‌ترسد، زیرا تشدید تنش بین ایران و رژیم صهیونیستی به نفع اردن نیست. در این میان، اردنی‌ها معتقدند که ایران سوریه را در اولویت خود قرار داده است تا از جنگ داخلی سوریه برای تسویه حساب با رژیم صهیونیستی استفاده کند، در نتیجه این مسئله باعث می‌شود که تمرکز ایران در جنوب سوریه و مرز اردن و سوریه موجب نگرانی‌های امنیتی در کشور اردن شود (شطناوی، ۲۰۲۲).

نگرانی‌ها از جانب طرف رژیم صهیونیستی نیز در اردن وجود دارد، زیرا رژیم صهیونیستی نیز به دنبال مهار تهران و جلوگیری از غنی‌سازی اورانیوم در ایران است و به این معناست که ممکن است در آینده تنش‌های بین ایران و رژیم صهیونیستی افزایش یابد. هرگونه تحرکات ایران در اردن که با رژیم صهیونیستی هم‌مرز است، می‌تواند موجب واکنش رژیم صهیونیستی شود. برای مثال، رژیم صهیونیستی در سوریه نیز دست به اقداماتی علیه نیروهای ایرانی می‌زند (فارس، ۲۰۲۲).

از سوی دیگر، یکی از نگرانی‌های همیشگی، از طرف جامعه شیعیان اردن بوده که زنگ خطری برای نفوذ ایران در اردن است. برای مثال، سرمایه‌گذاری‌های کلان آن‌ها در اردن منجر به این

فارس با ایران بهبود یابد. اگر آن‌ها احساس کنند که تهدیدات ایران نسبت به همسایگان عرب خود کاهش پیدا کرده، این مسئله ممکن است در آینده دور اتفاق بیفتد، اما یک احتمال دیگر نیز وجود دارد و آن، این است که با تیره‌تر شدن روابط بین اعراب حاشیه خلیج فارس، روابط ایران و اردن به طور پنهانی بهبود یابد (ابوطیر، ۲۰۲۲).

در این میان، یکی از نگرانی‌های اردن در رابطه با ایران، حضور منطقه‌ای ایران در کشورهای همسایه است. وزیر خارجه اردن بارها به این نفوذ ایران اعتراض کرده است. از یک دیدگاه دیگر، عربستان سعودی نیز سعی دارد مانع از حضور ایران در اردن شود، زیرا با توجه به حضور ایران در یمن حضور ایران در اردن نیز می‌تواند برای عربستان سعودی مشکل‌ساز شود، زیرا محاصره عربستان سعودی توسط ایران را تکمیل می‌کند.

حسن المؤمنی، استاد روابط بین‌الملل، وجود تماس‌ها و تمهیدات برای باز کردن کانال‌های ارتباطی ایران و عراق به عربستان سعودی را امری عادی دانسته و گفته است از زمانی که بایدن مدیریت کاخ سفید را بر عهده گرفته و اوضاع تغییر کرده، ورود آمان برای عضویت در این تماس‌ها برای گسترش تحرکات اردن در منطقه است تا روابط قوی خود را با ایران و عربستان داشته باشد (شطناوی، ۲۰۲۲). مذاکرات بین ایران و عربستان سعودی می‌تواند نشانه‌هایی از نزدیکی احتمالی روابط ایران با مصر، امارات متحده عربی و اردن در آینده داشته باشد. از این رو، تلاش ایران برای نزدیک شدن به اردن در چارچوب وسیع‌تر از دوستی منطقه است.

جنگ یمن یکی دیگر از عوامل منطقه‌ای است که موجب تیره شدن روابط آمان با تهران شده است.

است؛ بنابراین اخیراً به دنبال ایجاد یک قرارداد دفاعی با واشنگتن بوده و یک مرکز نظامی جایگزین برای پایگاه‌های سنتی در منطقه شده است که این مسئله تنش بین اردن با ایران را افزایش می‌دهد. (دیلوئی، ۲۰۲۲). این مسئله بدین دلیل است که متأسفانه در اردن باور بر این است که تهران اهداف راهبردی روشنی در غرب آسیا دارد که در گام اول کنترل یمن به عنوان مقدمه برای کنترل شبه‌جزیره عربستان و در گام دوم کنترل اردن است تا از این طریق به صحرای شام، بین‌النهرین، فلسطین و حجاز گسترش یابد (فارس، ۲۰۲۲).

در این میان، برخی از مقامات اردن به این نتیجه رسیده‌اند که باز کردن درها به سوی ایران کشورشان را از بحران‌های متعدد نجات خواهد داد، اما برخی دیگر از مقامات سیاسی و تحلیل‌گران می‌گویند که این مسئله موجب افزایش نفوذ ایران در اردن، مانند یمن و عراق خواهد شد. در هر صورت باید این واقعیت را پذیرفت که بحران سوریه، جغرافیای ایران و اردن را به هم نزدیک کرد و کاهش نقش روسیه در سوریه به دلیل جنگ اوکراین، جغرافیایی ایران را به اردن نزدیک‌تر کرده است (میته، ۲۰۲۲).

با وجود این، برخلاف اینکه تهران بارها ادعای اردن را مبنی بر دخالت در امور داخلی کشورهای منطقه رد کرده و گفته است که به توسعه روابط با کشورهای عربی اهمیت می‌دهد، اما ملک عبدالله دوم معتقد است که ما با حملات مرزی نامنظم از سوی تهران مواجه هستیم و اظهار امیدواری کرده بود که ایران رفتار خودش را تغییر بدهد. این اولین باری نبود که پادشاه اردن نسبت به تهدیدات ایران در منطقه واکنش نشان می‌داد. یک دهه قبل پادشاه اردن نسبت به این مسئله که هلال شیعی در غرب آسیا در عراق و دریای مدیترانه، سوریه، لبنان و

شده است که شیعیان تابعیت این کشور را به دست بیاورند و این مسئله یک زنگ خطر امنیتی برای اردن بوده است.

علاوه بر این، اردن میزبان اردوگاه‌های زیادی از فلسطینی‌هاست و همچنین به دنبال حذف تنش با رژیم صهیونیستی و دریافت کمک‌های خارجی سالانه برای تأمین نیاز پناهندگان عرب است و سازمان ملل برای صلح با رژیم صهیونیستی به این کشور فشار می‌آورد و برعکس ایران که رژیم صهیونیستی را به عنوان دشمن می‌پندارد و به رژیم صهیونیستی به عنوان دشمنی که باید آن را محو کرد، نگاه می‌کند که در تعارض با دیدگاه اردن است.

دکترین شیعه مورد حمایت ایران در این اردوگاه‌ها مورد اقبال واقع شده و ضریب نفوذ بالایی دارد که این مسئله، زنگ خطر را برای اردن به صدا در آورده است. نگرانی اردن از بابت شیعیان بر این اساس است که با گسترش جمعیت شیعه، این کشور به پایگاهی برای حمله به رژیم صهیونیستی مبدل شود و این مسئله روابط اردن با ایران را تحت‌الشعاع خود قرار داده است.

یکی دیگر از نگرانی‌های اخیر اردن درباره فناوری پیشرفته موشک‌های بالستیک ایران است و حمله به عین‌الاسد و نفوذ ایران در عراق نیز بر نگرانی‌های اردن افزوده است. همچنین موشک‌های یمنی نیز یکی دیگر از نگرانی‌های اردن است، زیرا این موشک‌ها می‌توانند در نبرد با رژیم صهیونیستی نیز کاربرد داشته باشند و اردن از این جنگ‌افزارها و همچنین افزایش تسلیحات و حتی حملات سایبری هراس دارد (سردان، ۲۰۲۲).

از سوی دیگر، اردن همواره از خلأ حضور روسیه در سوریه و نفوذ عمیق ایران در این کشور هراسناک

در این زمینه، ۲۷ ژوئن سال ۲۰۲۱ میلادی ملک عبدالله دوم، پادشاه اردن با مصطفی الکاظمی، نخست وزیر سابق عراق و عبدالفتاح سیسی، رئیس جمهور مصر در بغداد دیداری داشتند که توافق ۳ جانبه‌ای را برای همکاری در زمینه انتقال نفت از طریق خط لوله از عراق به اردن و مصر و از آن برای اتصال به دریای مدیترانه و درنهایت به اروپا امضا کردند. اما در عین حال، نفوذ ایران در عراق برای اردن بسیار حائز اهمیت است و اردن هم سعی کرده از میانجی‌گری عراق نیز برای بهبود روابط با ایران استفاده کند.

بر این اساس، اگرچه ایران و اردن روابط دیپلماتیک دارند، اما رابطه بین ۲ کشور مدت‌ها متشنج بوده است. پادشاهی اردن هاشمی همیشه روابطه محتاطانه را با ایران داشته و به دنبال چتر حمایتی کشورهای حاشیه خلیج فارس برای مقابله با ایران بوده است. در این میان، یکی از مسائلی که می‌تواند روابط اردن با ایران را بهبود بخشد، روابط اقتصادی است. اردنی‌ها هیچ تعهد ملموسی از عربستان سعودی برای کمک به اقتصادشان دریافت نکردند. یک کارشناس عرب به نام العطوم گفته است روابط اقتصادی و سیاسی اردن با عراق و ایران در سیاست عراق نقش دارند (شطناوی، ۲۰۲۲).

برخی ناظران می‌گویند که اردن به طور فزاینده بر بازگشت خود بر بازارهای عراق و سوریه متمرکز شده است و بر اساس گزارشات متعدد، احیای روابط میان امان و دمشق در دستور کار ملک عبدالله دوم قرار دارد. اخیراً رویدادهای متعددی در رابطه با توسعه روابط اردن و سوریه انجام شده است، از جمله بازگشایی گذرگاه مرزی بین ۲ کشور پس از جنگ داخلی سوریه که قبل‌تر توسط اردن بسته شده بود و دیدار هیئت‌های سوریه از اردن در چارچوب روابط

فلسطین در حال گسترش است و شاید در آینده اردن را نیز شامل شود، هشدار داده بود.

پادشاه اردن در مصاحبه‌ای با واشنگتن پست نسبت به فعالیت نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی پاسداران که در ۷۰ کیلومتری مرز اردن فعالیت دارند، هشدار داد و گفت فعالیت‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را تحمل نخواهد کرد. اظهارات تحریک‌برانگیز پادشاه اردن در مقاطع مختلف علیه ایران نیز بر گسترش تنش بین روابط اردن با ایران تأثیرگذار بوده است

با توجه به این شرایط، هرگاه ایران به دنبال گام‌هایی برای نزدیکی سیاسی و اقتصادی با اردن بوده است، ترس از مسائل امنیتی مانع گسترش روابط بین اردن با ایران شده و روابط طرفین با محدودیت‌های امنیتی شدید توأمان با نگرانی اردن از افزایش ماهیت فعالیت‌های ایران در منطقه همراه بوده است. با این حال، هیچ‌گاه روابط اردن با ایران با تنش مستقیم همراه نبوده است. در واقع، اردن خواهان رویارویی مستقیم با ایران از نظر سیاسی و نظامی نیست و خواستار روابط حسنه با ایران بدون حضور منطقه‌ای ایران است. در این میان، بغداد نیز کوشیده است نقش واسطه‌ای بین ایران و اردن داشته باشد.

الکاظمی، نخست وزیر سابق عراق به دنبال تقویت روابط کشورهای عربی برای مذاکره با ایران بوده و پس از اظهارات ملک عبدالله و اظهار نگرانی‌های او درباره ایران به گفت‌وگوهایی از طریق عراق با ایران بوده است. با وجود این، سیاست عراق را برخی از تحلیل‌گران در راستای تلاش این کشور برای کاهش وابستگی به ایران قلمداد کردند که اردن نیز سعی داشت در این مسیر به عراق کمک کند.

مواد سلولزی و فیبری، ضایعات کتاب روزنامه، لبنیات، تخم‌مرغ، عسل، محصولات خوراکی، کاغذ مقوا و خمیر کاغذ مقوا، لاستیک، عصاره‌های رنگرزی چوب، زغال سنگ، فرش و کفپوش‌های نساجی، صابون، اسباب بازی، غلات، آرد، نشاسته، فرآورده‌های آلومینیوم، قند و شکر، شیرینی و محصولات چرمی صادرات اردن به ایران را شامل می‌شود (تصویر شماره ۱).

۲.۳.۳. صادرات ایران به اردن

صادرات ایران به اردن در سال ۲۰۱۸ میلادی معادل ۲۶ میلیون دلار بوده است. صادرات ایران به اردن در ۲۰۲۱ میلادی به ۵۱/۴ میلیون دلار رسید. میزان واردات اردن به ایران در سال ۲۰۲۱ میلادی به ۳۵/۴ میلیون دلار رسید. مهم‌ترین کالاهای صادراتی ایران به اردن در سال ۲۰۱۸ میلادی شامل آهن و فولاد، صیفی‌جات، فرش و کفپوش، کاغذ و مقوا، غذا و سبزی آماده، غلات، آرد، نشاسته، فرآورده‌های شیر، ماشین‌آلات، سوخت، روغن موتور، شیشه و ظروف شیشه‌ای، روغن، مس، قهوه و چای، دام، زغال، سرامیک، قند و شکر و شیرینی، لبنیات، تخم‌مرغ، وسایل نقلیه، غلات، محصولات چرمی، عطر، پنبه، سبزی، دارو، نخ، لاستیک، مصنوعات آهن و فولاد، کاکائو، کود، ساعت، کفپوش، صابون و مروارید بود (تصویر شماره ۲).

۴.۳. مواضع اردن در قبال پرونده هسته‌ای ایران

در رابطه با پرونده هسته‌ای ایران، پادشاه اردن همیشه مذاکره را بهترین راه‌حل برای پرونده هسته‌ای ایران دانسته است. عبدالله دوم در جریان سفر به کویت خاطر نشان کرد اقدام نظامی علیه ایران بر کل منطقه اثرگذار است و موضع ما در

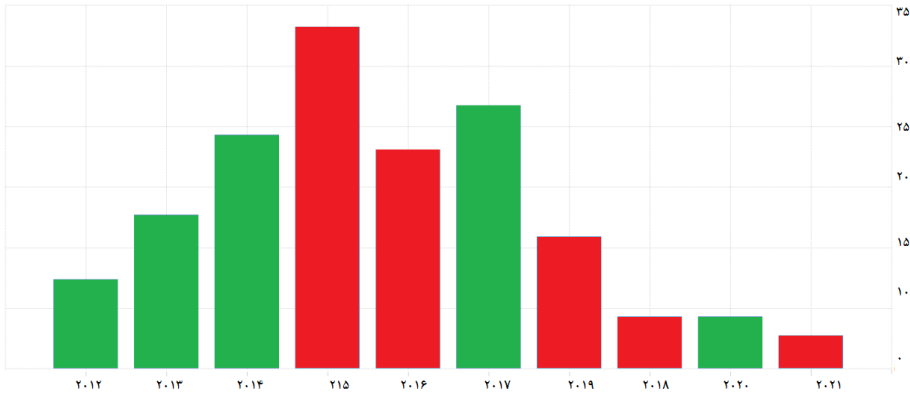
اقتصادی اردن و دستیابی به یکپارچگی اقتصادی بین طرفین حاصل و در نهایت، یک مشارکت بین اردن، عراق و مصر ایجاد شود، در سیاست خارجی اردن با نزدیک شدن به عراق و سوریه کانال‌های ارتباطی گسترده‌ای با ایران باز می‌کند.

در نتیجه اگر اردن بخواهد با عراق و سوریه تعاملات اقتصادی داشته باشد، باید به دنبال توسعه روابط نزدیک با تهران نیز باشد. سوریه که ایران در آن حضور فعال دارد، مسیر اصلی صادرات اردن به لبنان و اروپا می‌تواند باشد و بازگشایی مرزهای سوریه با اردن می‌تواند ثبات اجتماعی و اقتصادی بیشتر برای اردن فراهم کند. گذرگاه جابر می‌تواند نقشه کلیدی را برای صادرات اردن به سوریه داشته باشد که در سپتامبر سال ۲۰۲۱ میلادی بازگشایی شد. در عراق نیز اردن به تهران نیاز دارد. بر این اساس، با توجه به اهمیت نقش روابط اقتصادی در بهبود روابط سیاسی و امنیتی ۲ کشور در ادامه به پیشینه و وضعیت تعاملات اقتصادی آنان اشاره می‌شود.

۳.۳. روابط اقتصادی ایران و اردن

۱.۳.۳. صادرات اردن به ایران

صادرات اردن به ایران در سال ۲۰۲۱ میلادی معادل ۲/۷۶ میلیون دلار آمریکا بود. توتون، تنباکو، محصولات شیمیایی، کودها و میوه‌ها مهم‌ترین صادرات اردن به ایران را در سال ۲۰۲۱ میلادی تشکیل می‌دهند. در رده بعدی دانه‌های روغنی، تجهیزات الکتریکی، دستگاه‌های نوری، ماشین‌آلات، پوشاک، مبلمان، تابلوهای روشنایی، پارچه‌های نساجی، مواد شیمیایی آلی، پلاستیک، نمک گوگرد، سنگ آهک، گچ، سیمان، مواد شیمیایی معدنی، فلزات گرانبها، عطر، لوازم آرایش، خمیر چوب،

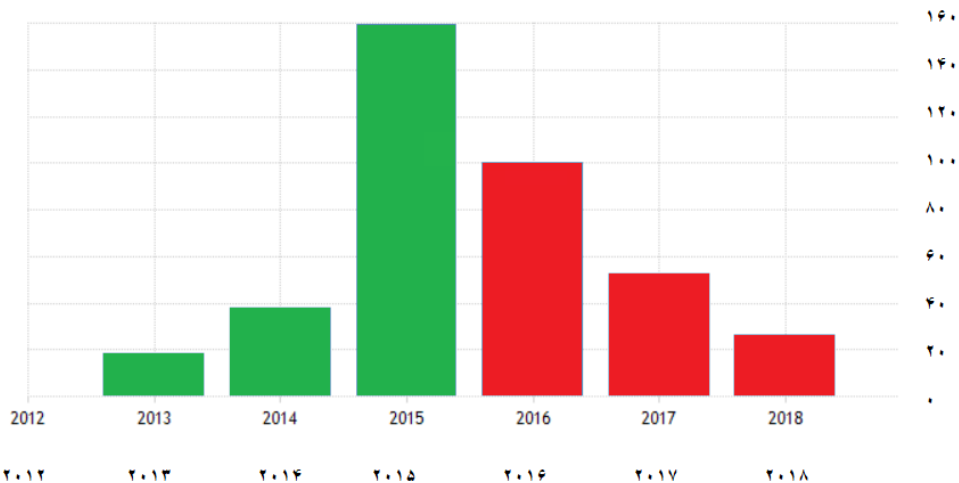

تصویر ۱. میزان صادرات اردن به ایران بر حسب میلیون دلار

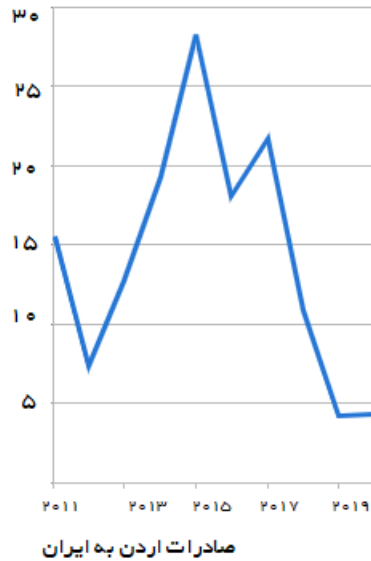
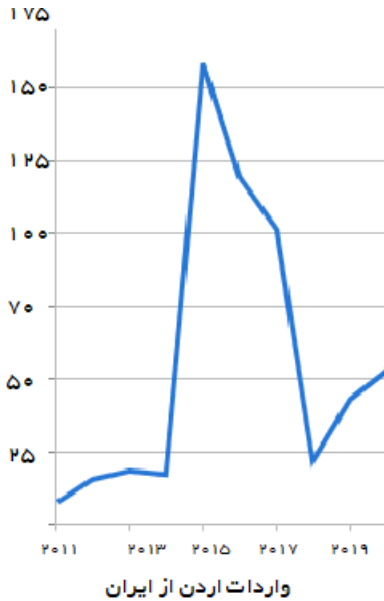
سال ۱۳۹۴ که غربی‌ها قول داده بودند در ازای به عقب برگرداندن برنامه هسته‌ای ایران تحریم‌های ایران را بردارند، عبدالله دوم، پادشاه اردن از آزادسازی دارایی‌های بلوکه‌شده ایران ابراز نگرانی کرده بود. در سال ۲۰۱۸ میلادی نیز وزیر خارجه اردن خواهان گفت‌وگوی ایالات متحده با ایران پس

قبال پرونده هسته‌ای ایران با موضع برداران ما در خلیج فارس کاملاً هماهنگی دارد و بهترین راه‌حل را برای عبور از پرونده هسته‌ای ایران، دیپلماسی دانسته است.

اما در این حال، مواضع پادشاه اردن نسبت به پرونده هسته‌ای ایران ۲ گانه است. برای مثال، در

تصویر ۲. میزان صادرات ایران به اردن بر حسب میلیون دلار

تصویر ۳. روند واردات و صادرات اردن از ایران

۵.۳. چشم‌انداز روابط ایران و اردن در دولت سیزدهم

در دولت سیزدهم امیرعبداللهیان، وزیر امور خارجه در حاشیه کنفرانس بغداد با ملک عبدالله دوم، پادشاه اردن دیدار کرد و با اشاره به زمینه‌های روابط اقتصادی و سیاسی ایران و اردن آمادگی ایران را برای تقویت روابط سیاسی، اقتصادی و تجاری با اردن اعلام کرد. ملک عبدالله دوم نیز گفت که مردم اردن برای مردم ایران احترام زیادی قائل هستند و خواهان گشوده شدن فصل جدید در روابط ۲ جانبه هستند.

اردن می‌گوید که ایران را هرگز به عنوان تهدید ملی نگاه نمی‌کند. از یک بُعد با توجه به اینکه روابط اردن با ایران تابع روابط ایران با عربستان سعودی و ایالات متحده است، در صورت حل مشکلات ایران و

از دیدار با آنجلا مرکل، صدراعظم سابق آلمان بود و اظهار کرد ما باید با همکاری یکدیگر سعی کنیم، مناقشات را حل کنیم و برای همیشه غرب آسیا را عاری از سلاح‌های هسته‌ای کنیم.

مواضع اردن نسبت به پرونده هسته‌ای ایران معمولاً شبیه به مواضع عربستان سعودی است و اردن و عربستان سعودی همه تلاش‌های خود را برای جلوگیری از هسته‌ای شدن ایران و همچنین کاهش قدرت منطقه‌ای ایران انجام می‌دهند. وجود تحریم‌های اقتصادی غرب، مخصوصاً ایالات متحده علیه ایران در قبال پرونده هسته‌ای این کشور باعث شده تا اردن نیز در روابط سیاسی و اقتصادی خود با ایران همسو با غرب و ایالات متحده باشد.

جدول ۱. مهم‌ترین صادرات ایران به اردن

ارزش	کالا
۱۵/۷۴	آهن و فولاد
۵/۲۱	مرکبات
۱/۷۸	فرش

می‌تواند از فرصت خروج ایالات متحده از خاورمیانه برای حضور در اردن و همچنین نفوذ در اقتصاد اردن و کم کردن نفوذ رقبای منطقه‌ای خود در اردن استفاده کند.

حال باید این مسئله را افزود که با کاهش هژمونی ایالات متحده در خاورمیانه و جایگزین شدن تدریجی ایالات متحده با چین معادلات منطقه‌ای عوض می‌شود. همان‌گونه که عربستان سعودی سیاست چرخش به شرق را در دستور کار خود قرار داده است، در آینده نزدیک در صورت گسترش هژمونی چین در خاورمیانه، اردن نیز از ایالات متحده به تدریج دور خواهد شد و این مسئله نیز برای ایران فرصتی فراهم خواهد کرد تا بتواند در اردن حضور داشته باشد و روابط اقتصادی و سیاسی ۲ کشور با کاهش حضور ایالات متحده در منطقه و بهبود روابط ایران و عربستان و به رسمیت شناختن قدرت منطقه ایران توسط اردن به مرور گسترش خواهد یافت که آثار اولیه آن می‌تواند در دولت سیزدهم هویدا شود و این مسئله نیز نیازمند تلاش‌های دستگاه دیپلماسی ایران

ایالات متحده و همچنین ایران و عربستان سعودی در سطح منطقه، چشم‌انداز این مسئله وجود دارد که روابط ایران و اردن بهبود یابد. در صورتی که این اتفاق رخ ندهد نیز این چشم‌انداز وجود دارد که روابط ایران و اردن نیز در آینده بهبود یابد، زیرا ایران نفوذ گسترده‌ای در سوریه و عراق دارد و از لحاظ جغرافیایی اردن در تنگنای ژئوپلیتیک بین سرزمین‌های اشغالی، سوریه، عراق و عربستان سعودی است و در صورتی که بخواهد اقتصاد خود را گسترش دهد، ناگزیر است که در بازارهای سوریه و عراق حضور یابد.

اردن در اثر همسایگی با عربستان سعودی نمی‌تواند به توسعه اقتصادی دست یابد و با توجه به نفوذ گسترده ایران در سوریه، عراق و اردن برای حضور در سوریه و عراق و بازارهای سوریه و عراق ناگزیر است، روابط خود را با ایران نیز بهبود دهد و حضور منطقه‌ای ایران در این مناطق را به رسمیت بشناسد و ۲ کشور سوریه و عراق کلیدی برای تقویت روابط ایران و اردن هستند. ایران نیز

جدول ۲. میزان واردات و صادرات اردن و ایران به نسبت کل اردن

سال	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
درصد واردات	۰/۰۴	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۰۶۲	۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۰۲۲	۰/۰۳۱
درصد صادرات	۰/۱۹	۰/۰۹	۰/۱۶	۰/۲۳	۰/۳۶	۰/۲۴	۰/۲۹	۰/۱۴	۰/۰۵	۰/۰۵

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

همه اصول اخلاق پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این پژوهش هیچ گونه کمک مالی از سازمان‌های دولتی، خصوصی و غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان به طور یکسان در تهیه این مقاله مشارکت داشتند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

است. علاوه بر نامه سوریه و عراق، مسئله اقتصادی می‌تواند کلید مهمی در گسترش روابط ایران و اردن باشد و مبادلات اقتصادی نفوذ منطقه‌ای ایران در اردن را به مرور افزایش خواهد داد.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

روابط اردن با ایران با فراز و نشیب‌های بسیاری همراه است و سیاست خارجی اردن در درجه اول تابعی از سیاست خارجی غرب نسبت به ایران و در درجه دوم تابعی از سیاست خارجی کشورهای عربی، مخصوصاً عربستان سعودی نسبت به ایران است، اما با وجود این، عوامل متعددی در واگرایی روابط بین ۲ کشور نقش دارند، از جمله روابط نظامی اردن با ایالات متحده، روابط بسیار پایین اقتصادی اردن با ایران در مقایسه با ایالات متحده و عربستان سعودی، روابط اقتصادی وسیع اردن با غرب و عربستان سعودی، عادی‌سازی روابط اردن با رژیم صهیونیستی و نیز سیر تاریخی روابط بین اردن با ایران در حمایت اردن از صدام و رژیم بعث در طول جنگ تحمیلی که از عوامل واگرا در روابط بین اردن با ایران بوده است.

حمایت‌های اردن از گروهک تروریستی منافقین که ۱۷ هزار ایرانی را به شهادت رساندند نیز یکی از دیگر عوامل واگرایی روابط اردن با ایران است. از سوی دیگر، نگرانی اردن از نفوذ ایران در منطقه، به ویژه در کشورهای عراق، سوریه و لبنان و تحرکات جبهه مقاومت در مرز سوریه با اردن، وجود جمعیت شیعه در اردن، نگرانی اردن از صنعت موشکی ایران و پهبادهای بدون سرنشین و اظهارات تحریک‌برانگیز پادشاه اردن در مقاطع مختلف علیه ایران همگی در روابط بین ۲ کشور تأثیرگذار بوده است.

منابع فارسی

خبرگزاری ایرنا. (۱۳۸۷). پادشاه اردن مذاکره را بهترین گزینه برای حل موضوع هسته‌ای ایران دانست.

خبرگزاری انتخاب. (۱۳۹۴). اظهار نگرانی پادشاه اردن از لغو تحریم‌های ایران.

انصاری، م. و یکتا، ح. (۱۳۷۵). هجوم سراسری تهاجم و پیشروی‌های عمده عراق. تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.

ایزدی، ی. (۱۳۹۴). عملیات والفجر ۱۰، بمباران شیمیایی حلیجه: فشار جهانی به ایران برای پذیرش قطعنامه ۵۹۸. تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز اسناد دفاع مقدس.

محمدپور، م. (۱۳۹۶). مواضع و حمایت‌های سیاسی اردن از عراق در جنگ تحمیلی. مطالعات دولت‌پژوهی در جمهوری اسلامی ایران، ۳(۲)، ۱۴۶-۱۱۳.

خبرگزاری دفاع مقدس. (۱۳۹۴). نگاهی به خصومت اردن با جمهوری اسلامی ایران در دوران جنگ تحمیلی.

منابع عربی

Al Jazeera Report. Net, a Report on "Jordanian-Iranian Relations: Stations

International Policy Journal, Cairo, International Politics Monthly, no 1978, 233, p. 54

Squeal Arwa Mohammed, Jordan's Position on the Iraqi War Iranian, Master's thesis, Muthah University 2004

Salma Adnan and Others, The Position of the Arab Countries on the Iraqi War The Iranian, Journal of Dhi Qar Arts, No. 3, p. 182; Sorry, Fawaz Muwaffaq, Jordanian-Iranian Relations, p.8

Salma Adnan and Others, The Position of the Arab Countries on the Iraqi War Iranian, Journal of Dhi Qar Arts, No. 3

Al-Majali, Muhammad Musleh, Jordanian-Arab Relations, a letter MA, University of Jordan, 2003

Al-Jazeera Report on 4/14/2011, Prepared by Muhammad Al-Najjar, on the link

Bird, M. A. (2022). "An Incomprehensible Flirtation Between Jordan and Iran." Tomorrow <https://cutt.ly/b0iAyen>.

Faris, W. (2022). "Jordan Confronting Iranian." Arabic <https://www.independentarabia.com/node/355676>

Dead, s. (2022). "Has Iran Changed Toward Jordan?" Amoun <https://www.ammonnews.net/article/693420>

Syria?." Dilwani, T. (2022). "Is Jordan Facing Iran Militarily in Independentarabia <https://cutt.ly/I0iAcAQ>

Shatnawy, Y. (2020). "Why Tehran and Jordan Seek Raprochement And What is the Relationship Between Biden and Israel ? <https://www.trtarabi.com/issues/5223009>

References

- Al-Mobidien, M. (2016). Jordan-Iran relations: History and future. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Ansari, M., & Yekta, H. (1996). [*The general invasion and major advances of Iraq* (Persian)]. Tehran: Islamic Revolutionary Guard Corps, War Studies and Research Center. [\[Link\]](#)
- Entekhab. (2015). [The King of Jordan's concern about the lifting of sanctions on Iran (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Defapress. (2016). [A look at Jordan's hostility with the Islamic Republic of Iran during the imposed war (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- IRNA. (2008). [The king of Jordan considered negotiation as the best option to solve Iran's nuclear issue (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Izadi, Y. (2015). [*Operation Wal-Fajr 10, chemical bombing of Halabche, global pressure on Iran to accept Resolution 598* (Persian)]. Tehran: Islamic Revolutionary Guard Corps, Holy Defense Documents Center. [\[Link\]](#)
- Trading Economics. (2021). Jordan imports from Iran. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Mohamadpour, M. (2017). [Jordan's political positions and support for Iraq in the imposed war (Persian)]. *State Studies in The Islamic Republic of Iran*, 3(2), 113-146. [\[Link\]](#)
- REUTERS. (2018). *Jordan's Foreign Minister sees arms race if Iran nuclear deal ends*. London: REUTERS. [\[Link\]](#)
- Toameh, K. A. (2022). Jordan, Saudi Arabia support efforts to prevent a nuclear Iran.
- Cerdán, M. (2022). Jordan faces Iranian threat in the Middle East. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Khaizran, Y. (2020). Arab society in Israel and the "Arab spring". *Journal of Muslim Minority Affairs*, 40(2), 284-301. [DOI:10.1080/13602004.2020.1777664]
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. New York: Random House. [\[Link\]](#)